

IOAN MOLDOVAN'S OPERA OMNIA BETWEEN APOLLONIAN AND DIONYSIAN FEATURES

Mihók-Géczi Tamás

PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş

Abstract: This study seeks to point out the main features of Ioan Moldovan's poetry starting from his literary debut to his most recent book, timpuri crimordiale (crimordial times, 2014). In fact, the essay presents a critical diachronic approach upon the poet's aesthetical heterogeneity, also searching for the switches made by him during his literary activity. Placed between the limits of Apollonian and Dionysian, Ioan Moldovan's writing could be the subject for a certain harmony between these conditions consecrated by the one of the most popular German philosophers, Friedrich Nietzsche. Therefore, the paper tries to emphasize on that perpetual suppression of the implosions (e.g. the daily spleen), which came from the Dionysian temper of the poet, hyphening the main causes and conjunctures.

Keywords: Ioan Moldovan, poetry, Apollonian, Dionysian, apathy

1. Preliminarii bio-bibliografice

În contextul literaturii noastre extrem-contemporane, Ioan Moldovan se dovedeşte a fi unul dintre puţinii poeţi de cursă lungă a căror operă, din perspectivă diacronică, a rămas fidelă programului poetic prestabilit. Un simplu demers inductiv demască această aderenţă tributară lucidităţii poetului ardelean, una premergătoare fiecărei tranziţii dintre etapele de creaţie. De aceea, gradul asumării acestui tip de discurs cerebral este mereu ridicat; cristalizarea timbrului poetic se petrece la nivel lexical, iar investigarea posibilităţilor (şi, de aici, a contrafactualităţilor) cuvântului odată rostit se manifestă cu o complezenţă autentică.

Poet al rostirii izolate, Moldovan reuşeşte să mixeze cu ostentaţiile alienante ale socialului pe fondul unei individualităţi stabilizatoare. În consecinţă, impulsurile din exterior dobândesc în lăuntricitatea poetului o alură aproape senină. Apatia este la acest poet un parazit imposibil de înlăturat („azi e ziua de ieri şi mainimicul a rămas / în cartier / ca un incendiu nereuşit” – *Euforii*), dar şi alibiul unui monolog de proporţii.

Vocea sa poetică presărată cu bemoli pendulează, ca în cadrul unui repertoriu de *darkjazz*, între note grave respectiv ludice. Această sobrietate funciară pe care autorul urmăreşte cu prisosinţă să o dinamiteze din interior face ca sincronicitatea dintre debutul său cu *Viaţa fără nume* şi cel al lui Mircea Cărtărescu cu celebrul volum *Faruri, vitrine, fotografii...* în anul 1980 să fie o simplă coincidenţă. Criticii de serviciu ai vremii au remarcat eterogenitatea estetică dintre cei doi; Romulus Bucur, de exemplu, este de părere că Ioan Moldovan „se desprinde de la început de optzecişti prin indiferenţa totală faţă de truculenţa şi rumoarea acestora”, adăugând că, deşi „în aparenţă nu e preocupat de scriitura textualistă sau nu se arată interesat de procedeele aş-a-zis inovatoare, el scrie un discurs postmodern sobru, emancipat de sechelele localiste ale

provinciei noastre literare.”¹ Trebuie că, în acest caz, criticul are în vedere inclusiv textualismul specific postmodernismului, trăsătură topită cu rafinament la Ioan Moldovan într-o seamă de maniere metapoetice.

Reiese, deci, că autorul *Artei răbdării* nu se revendică de la principiile estetice ale primei linii optzeciste formate la Cenaclul de Luni al lui Nicolae Manolescu. Aparținând celui de-al doilea val de echinoxști (colegi de breaslă generaționistă fiindu-i: Al. Cistelean, Nicolae Oprea, Alexandru Vlad, Virgil Podoabă, Augustin Pop, Aurel Pantea, Mircea Petean, Ștefan Borbély, Gheorghe Perian, Ion Cristofor etc.), Ioan Moldovan scrie o poezie mai chibzuită, și, structuralmente, mai transilvăneană. De aceea, izomorfismele cu acești congeneri trebuie căutate sub fusuri *mitteleuropene*.

S-a mai spus și că aparenta lipsă de participare a vocii lui poetice îl apropie de nume șaptezeciste precum Mircea Ivănescu sau Virgil Mazilescu. Inserția de personaje reale și pasajele de intertextualitate², la care se adaugă conexiunile lexicale latente, le dau într-adevăr textelor optzecistului o notă mirceaivănesciană. Cu toate acestea, versurile lui Ioan Moldovan se caracterizează printr-o concizie net superioară autorului poemelor cu Mopete, cel din urmă cultivând deliberat estetica prolixității. Totodată, poetul ardelean mizează pe un tip de burlesc absent la Mircea Ivănescu. Cât despre înrudirea estetică a poetului cu Virgil Mazilescu, elementele comune din care pornesc și celelalte asemănări sunt secvențialitatea abruptă a frazei și focalizarea pe spațiul citadin.

Parcursul poeziei lui Ioan Moldovan din perioada uceniciei și până azi – când cotele scrierii sale au depășit demult ceea ce se cheamă maturitate literară –, poate fi schițat sub raport geografic: Liceul și facultatea le urmează la Cluj, etapă de formare pe care o absolvă cu dibăcie, talentul său literar fiind remarcat încă de pe atunci de nume ca Ana Blandiana sau Adrian Păunescu. Tot atunci începe să colaboreze cu diferite reviste culturale (debutul publicistic îl face în revista liceului), urmând ca din anul 2 de facultate să fie redactor la revista studentescă „Echinox”, iar, pe urmă, secretar de redacție.³ Apoi, urmează perioada maramureșeană, cea de afirmare scriitoricească, încununată de primele trei volume de poezii semnate Ioan Moldovan: *Viața fără nume* (1980), *Exerciții de transparență* (1983) și *Insomniile lângă munți* (1989). Cea de-a treia etapă începe aproape în sincron cu postdecembrismul, revoluția găsindu-l pe poet stabilit la Oradea. Este primit în redacția revistei „Familia”, unde îi are colegi pe echinoxștii Ion Simuț, Virgil Podoabă, Gheorghe Perian respectiv Traian Ștef, primul și ultimul lucrând până în prezent la redacția de pe malul Crișului Repede. În ce privește inspirației, Oradea se dovedește a fi benefic poetului, acesta publicând ulterior încă 7 volume de poezii. Își exersează scrisul și în registrul publicistic, este inclus în diverse antologii și tradus în limbile: engleză, germană, maghiară, franceză, cehă, slovacă, albaneză și slovenă. Începând din 1990, este redactorul-șef al revistei „Familia”, sub conducerea sa, revista continuând să prospere din perspectiva vizibilității la nivel național.

Cu timpul, devine unul dintre corifeii grupului orădean de poeți optzeciști format din nume ca Traian Ștef, Gheorghe Vidican, Alexandru Sfârlea, Ioan F. Pop sau Pașcu Balaci (unii dintre cei enumerați au debutat abia după căderea Cortinei de Fier). Menționăm și faptul că în ultimii trei ani, Ioan Moldovan a fost nominalizat la Premiul Național „Mihai Eminescu” pentru Opera Omnia.

¹ Romulus Bucur, în *Arca*, nr. 10-11-12/1999 apud Ioan Moldovan, *Opera poetică*, Editura Paralela 45, Pitești, 2016 (ediție coordonată și îngrijită de Călin Vlasie; prefață de Al. Cistelean).

² Alexandru Vakulovski, de pildă, vede poezia lui Ioan Moldovan ca fiind „prin excelență intertextuală” (în revista „Apostrof”, nr. 6/2000 apud Ioan Moldovan, în *Prefață la op. cit.*, p. 7).

³ Ioan Moldovan, în *Notă bibliografică la op. cit.*, p. 339.

Luând în considerare toate aceste evenimente, adunarea și publicarea întregii sale activități poetice sub forma unei cărți masive în colecția „Opera poetică” a Editurii Paralela 45 a venit cumva firesc.

2. Ioan Moldovan. Opera poetică

Privită din unghiul retrospectiv al *Operei Poetice* de autor recent apărute, vocea poetică a lui Ioan Moldovan se dovedește a fi, nu doar sub raport stilistic, cât, mai ales, din perspectivă ontologică, de o continuitate flagrantă. De-a lungul celor 10 volume de poezii pe care le recapitulează *Opera Poetică*, revelațiile poetului – căutate cu o comoditate specifică blazării precoce – se declanșează mai cu seamă concentric, decât algoritmic.

În generoasa și pe deplin justificata prefață la Opera Poetică a autorului orădean naturalizat, criticul Al. Cistelean îl numește pe acesta „gurmand al lumii”⁴, cu referire la predispoziția poetului optzecist pentru selectivitate. Gusturile lui Ioan Moldovan în materie de melancolie izvorăsc dintr-o exaltare a spiritului, una însă atent supravegheată. De aceea, versurile de aici se remarcă nu neapărat prin tesiunea intrinsecă – aceasta fiind, deci, scăzută, căci secvențele firului epic se deșiră în reluare –, ci, mai degrabă, prin condimentele de factură lingvistică, administrate cu o dexteritate ingenuă. Astfel, rețeta propusă de Ioan Moldovan stă în concesiunea reciprocă dintre esențele expresioniste disimulate și luciditatea birocratic-consumeristă de suprafață, materia primă a poetului optzecist pentru a face poezie rămânând *bunul comun*.

Nu puțini exegeți ai autorului *Mainimicului* au subliniat neîntrerupta dedublare a eului poetic, marea majoritate identificând în această trăsătură marca autentică a poetului⁵. Lehamitea manifestată în gesturi ardelenesti get-beget are ca sursă de alimentare primordială evenimente cotidiene aparent insignifiante. Din exploatarea eficientă a acestor spații poetice se naște un tip de minimalism propriu reverberărilor meșteșugite. Formulele concise obținute, pe ale căror pârgii se bazează poezia optzecistului orădean, vor fi botezate *însemnări primitive*⁶ de către autor⁷.

Putem vorbi, așadar, de o perpetuă reprimare voită a imploziilor venite dinspre fondul temperamental de tip dionisiac al poetului. Evenimentele de zi cu zi declanșează goana după himere, traseu parcurs în mod exclusiv textual. Marea istorie, precum și idealurile social-etice respectiv proiecțiile artistico-poetice exprimate sunt învăluite (și, de cele mai multe ori înăbușite) de spleenul cotidianului. Ține de domeniul măiestriei felul în care Ioan Moldovan integrează nume de personaje și concepte generice (v. Maica Tribului, Mélancholy, docta puella, mainimicul) pe mica scenă a gesturilor provinciale. Reușita acestui colaj rezidă în dozarea optimă a tropilor, simbolurilor și referințelor livrești. Iată, de pildă, o parodie eminesciană care nu cade în derizoriu, decât în direcția în care a fost înzestrat să o facă: „Vreau să-mi iau un ceas de mână / Vreau să-mi iau un ceas de masă / Și mai vreau o săptămână / Să mă duc. Să fiu frumoasă. / Astfel zise mititica / Și bondoaca muncitoare. / Era într-un cârd. Nimica / Nu ningeă, nu era soare. / Iar eu trec de-a lung de maluri / Mă îndrept și mă deștept / Viața asta face valuri / Însă-ntr-un concept / Inept”⁸ (*romanță*)

⁴*Ibidem*, p. 8.

⁵ Dintre toți, numai Alex Ștefănescu îi impută autorului „lipsa de exuberanță stilistică” (Ioan Moldovan, *op. cit.*, Referințe critice, p. 346).

⁶*Însemnări primitive* este, totodată, titlul celui de-al șaptelea volum publicat de Ioan Moldovan (Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2005).

⁷ Ioan Moldovan este, în fond, un poet preocupat de încadrări (făcute, de altfel, cu haz).

⁸ Ioan Moldovan, *op. cit.*, p. 321.

Măruntişurile invocate completează laolaltă grila deontologiei blazării pe care poetul o construieşte poem cu poem, nu înainte însă de a proba disponibilităţile limbajului privind temele grave ale literaturii. Interesant este faptul că Moldovan nu apelează la o ironie percutantă atunci când alege să se joace cu tenebrele existenţei, procedeul preferat fiind un soi de detaşare bonomă. Octavian Soviany are dreptate când spune că, în această poezie, „locul afectelor e luat, ca la Bacovia, de inflamaţii ale nervilor, declanşate de teroarea nimicului, de prezenţa golului, care devorează în egală măsură lucrurile şi oamenii (...) Referinţele livreşti şi jocurile intertextuale (...) [se leagă] de obsesia atotprezentă a morţii”⁹. Ne putem închipui această devorare din interior a fiinţei ca pe nişte refugii ce se includ după logica structurală a păpuşilor Matrioşka. Numai că, odată cu trecerea dintr-o oază a resemnării într-alta, spaţiul mântuirii se îngustează până în pragul aneantizării complete. Ultimatumul este totuşi amânat, salvarea temporară petrecându-se mai mereu sub zodia unui cuvânt, citat sau gest textual.

Vorbim, aşadar, de actele unei demitizări irevocabile ce nu de puţine ori adoptă un ton confesiv: „Ce vrei să faci cu mine, Doamne, nimic nu-mi mai rămâne treaz – / Timpul ca o mîzgă pe obraz / Mă bălăcesc în propriu-mi sânge gros / Decât e porcu-n baltă, sunt mult mai mocirlos.”¹⁰ (*În sus*) Deşi apocalipsa nu pare să se prezinte în plenitudinea ei, aceasta este pregătită cu migală în cadrul unor lucrări la care principalul actant respectiv elementele din decor participă cu o empatie împărşită. Himerele care se resimt la tot pasul deseori poartă măşti feminine, precum Maica Tribului, femeile Tribului, Dânsa, docta puella, madame Butterfly sau Fiara. Totodată, laitmotivul gunoiului grupează în jurul său câini vagabonzi şi oameni ai străzii, panorama stradală fiind completată de porumbei, un fel de mici slujbaşi ai destinului.

Nu în ultimul rând, artificiile lingvistice se pliază mereu fără vreo marjă de eroare pe angoasele şi lehamitea afişate. Sunt preferate aliteraţiile, omonimiile (*iarbă – iar, bă*) şi paronimiile (*după-amiaza unui fan* [s.n.]), reţeaua de rime fiind cea care dă tonul acestor exhibaţii ludice.

3. Etape de creaţie

Fluctuaţiile poeziei lui Ioan Moldovan, am mai spus-o, sunt minore, dar sesizabile, ele urmând, din punct de vedere calitativ, un traseu (uşor) ascendent. De fapt, fiecare volum nou vine pe fondul unor semne profetico-poetice anunţate mai mult sau mai puţin explicit în precedentele. Sistemul poetic al optzecistului orădean se construieşte diacronic, aceste acte de consolidare neimplicând comutări spectaculoase sau abnegări.

Poezia lui Ioan Moldovan poate fi împărşită în trei etape de creaţie, în funcţie de două mari criterii – atitudinea poetică şi fluxul discursului – după cum urmează: 1) *Refugii şi subterfugii livreşti* (primele 3 volume), 2) *Poetica oboselii şi a resemnării* (cele 4 volume mediane) şi 3) *Faţetele mainimicului sau resemnarea resemnării* (cele mai recente 3 volume publicate). Sigur că tendinţele dominante ale celor trei faze poetice se întrepătrund, de unde şi omogenitatea versurilor şi, în consecinţă, receptarea critică favorabilă.

Refugii şi subterfugii livreşti

Probabil că lupta dintre impuls şi camuflare/retragere din subtextul poeziei lui Ioan Moldovan este cel mai bine reprezentată în primele trei volume: *Viaţa fără nume, Exerciţii de*

⁹ Octavian Soviany, în *Cinci decenii de experimentalism. Compendiu de poezie românească actuală. Volumul I. Lirica ultimelor decenii de comunism*, 2011 apud Ioan Moldovan, *op. cit.*, p. 352.

¹⁰ Ioan Moldovan, *op. cit.*, p. 311.

transparență respectiv *Insomnii lângă munți*. Conglomeratele poetice exersate aici împrumută un discurs propriu reportajelor sacadate. Dinamismul cotidianului este explorat cu o inocență deloc naivă, fiind înăbușită mai mereu într-o aluzie livrescă. Al. Cistelean spune despre această bravură *à rebours* că „pe Ioan Moldovan spaima de real, de «elementarele» informe îl determină să fugă la adăpostul Bibliotecii și să recurgă la sprijinul aluziei ori citatului”. Iată o mostră viabilă: „se aude zdrăngănitul unui atelaj fabulos / ecce homo? / pânze sângerii umflate de vânt într-o imaginație ce nu doare / savantul tom al secundeii (...) / urzicile ciupercile mușetelul / imperiile revoluțiile / scriitura / legea gravitației legea relativității / cuneiformele altor sori / acel „ești fericit” și informația aburind pe masă / acesta este trupul meu / comestibil ca o vedenie.” (*Viața fără nume* – XV) Această eschivă antrenantă constituie esența primei faze poetice a lui Moldovan, poetul refuzând, de-a lungul celor 10 cărți publicate, dezrădăcinarea din acest sol care, până la urmă, se dovedește a fi fertil poeziei sale.

Oboseală și resemnare

Odată cu *Arta răbdării* (1993), reprimarea insolitului se va face programatic. Totuși, decepțiile inhibitoare se manifestă blând, momentele viscerele consumându-se deseori în cheie simbolistică: „Și totuși frica se construiește: pe creierul / crud și verde al ei / pe creierul ei de câine // doar mireasma omului obosit” (***) Ecourile expresioniste sunt dizolvate atât în structuri ludice, cât și în tatonările unor concepte abisale, pe care poetul le va relua mai târziu cu un plus de vervă: „Peste umărul tău se întinde degetul mainimicului / și se hrănește” (***) Tot aici încep să sporească formulele tautologice care caută să împingă cadrele poetice în mrejele absurdului. Următoarele trei volume (*Tratat de oboseală, Interioarele nebune și Însemnări primitive*) nu fac decât să îngroașe tușele caricaturale. Poemul *Miercuri de noiembrie* inclus în volumul *Tratat de oboseală*, este unul dintre exemplele cele mai pertinente că, în spațiul poeziei lui Ioan Moldovan, viața propriu-zisă a conceptelor nu durează decât o clipă, după care ele cad în dizgrația poetului. Spectacolul acestei blazări refulate aparent primitiv constă în păstrarea conceptelor „moarte” sub formă de fosile lexicale ce, în starea lor pasivă, sunt chemate să facă jocul contextual al poeziei.

Fațetele mainimicului sau resemnarea resemnării

Cea din urmă etapă își deschide porțile sub semnul astrologic al peștilor și este echivalenta consacării *mainimicului*. Reiterarea acestei noțiuni operaționale lămurește proiecțiile transcendente tatonate în volumele anterioare. Potrivit spuselor poetului din *Argumentul* elaborat în debutul volumului *Celălalt pește* (2005), *mainimicul* indică „un fel de desprindere. Un fel de moarte în lucrare care se numește viață.”¹¹ Apare, totodată, problema alterității, Poezia reprezentând singura soluție, singura frecvență la care comunicarea dintre cele două lumi poate avea loc. Numai că poetul nu se dezice de tabietul său de a poza în apatic: „eu sunt sătul // de mine însumi și *docta puella* s-a săturat” (*Simeon de Persia și cei împreună cu el*), „Încep și eu să miros ca altcineva / noroc cu pianul și / nenoroc cu scrisul” (*Ca altcineva*)

Eul poetic este captivul mecanismelor primordiale ale lumii, expediția sa de a căuta semne în fibrele tot mai opace ale lumescului fiind echivalentul unui *joc secund* în sens barbian. Deși el identifică liantul dintre *mainimicul* activ și cel pasiv, tentațiile denegării ridicate la rang de manieră îl readuc mereu în zona sa de confort de unde el poate urmări și perverti lexical micile realități în desfășurare. Colapsul autoreferențial, în sfârșit, se produce: „Dar nici chiar așa, să uiți tu de neam, de trib / să te tot ascunzi în caietul cu coperti sticloase și lichide / și brusc să-ți

¹¹ Ioan Moldovan, *op. cit.*, p. 223.

dai câte-un pumn în cap / unde clicăiesc delicatele oase / ale sinamăgirii”, „Mi-e urât cu mine m-am urât cu mine de mine” (*Locu(i)tor*).

Autonomia dobândită de poezia lui Ioan Moldovan se datorează, aşadar, unui lung şir de resemnări venite pe fond dionisiac şi în a cărei formulă poetică se schimbă doar variabilele – himere administrate de *mainimicul* atotdevorator.

BIBLIOGRAPHY

A. Bibliografia autorului

Moldovan, Ioan, *Opera poetică*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2016 (ediţie coordonată şi îngrijită de Călin Vlăsie; prefaţă de Al. Cistelean).

B. Bibliografie critică

1. În volume:

Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. Cinci secole de literatură*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2008.

Mugur, Florin, *Schiţe despre fericire*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1987.

2. În periodice (online):

http://www.romlit.ro/ioan_moldovan_nu_sunt_un_fan_al_ideii_de_generaie – accesat în data de 20 martie 2017.

<https://revistavatra.org/2016/09/15/vatra-dialog-cu-ioan-moldovan-te-nasti-poet-in-masura-in-care-devii-poet/> – accesat în data de 21 martie 2017.